

neringskamp verliet of zijn straf had uitgezeten, moest een nieuw leven zien op te bouwen, in de regel niet alleen onder grote materiële moeilijkheden maar veelal ook in een situatie waarin hij of zij door de omgeving nog steeds als een uitgestotene werd behandeld. Lang niet allen hadden zich uit kwalijke motieven aan de zijde van de bezetter geschaard maar naar die motieven werd, zoals al tijdens de bezetting het geval was geweest, na de bevrijding door een groot deel van de publieke opinie niet gevraagd. Het stigma bleef, bij enkelen vermengd met een fanatiek vasthouden aan oude idealen, bij anderen met bewust of onbewust zelfverwijt – er zijn er onder die laatsten die, toen in de loop van de jaren '60 en '70 de herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog herleefden, tot volledige apathie vervielen.

Als geschonden groep beschouwen wij ook de kinderen, wier ouders na de bevrijding werden opgesloten. Werd alleen de vader gearresteerd, dan kon de moeder voor die kinderen blijven zorgen maar in talrijke gevallen werd ook de moeder opgepakt. Twintigduizend kinderen moesten worden opgevangen: zij werden in tehuizen geplaatst of in pleeggezinnen opgenomen. De behandeling was er vaak kil, op het vijandige af. Werd de familieband hersteld, dan kwamen er nieuwe moeilijkheden. In totaal waren er in de gezinnen die 'fout' waren geweest, misschien wel tweehonderdduizend kinderen – velen werden op de scholen die zij bezochten (*als zij weer toegelaten werden*¹), regelmatig getreiterd. Werd in de betrokken gezinnen openhartig over het verleden gesproken en konden de ouders toegeven dat hun eigen 'foute' houding de oorzaak was van het leed dat de kinderen was en werd aangedaan, dan kon tussen ouders en kinderen een nieuwe vertrouwelijkheid ontstaan die weer respect voor de ouders toeliet – in heel veel van die gezinnen evenwel werd over het verleden krampachtig gezwegen en werd dat verzwijgen door de kinderen die, hun ouders afwijzend, grote moeite hadden met de ontwikkeling van hun eigen identiteit, voortgezet. Velen van die kinderen ondergingen ook later kwetsende ervaringen: was ontdekt dat

¹ Het departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bepaalde in de herfst van '45 dat kinderen uit 'foute' gezinnen, wier aanwezigheid tot moeilijkheden aanleiding gaf, uit de scholen verwijderd moesten worden. Dergelijke kinderen werden aanvankelijk tot de kweekscholen in het geheel niet meer toegelaten en 'foute' studenten konden hun studies aanvankelijk niet voortzetten. Het lijdt voor ons geen twijfel dat bij de groep van kinderen uit 'foute' gezinnen, neemt men haar als één geheel, sprake is geweest van een zekere achterstand in scholing. Ook de levensomstandigheden in die gezinnen droegen daartoe bij: het was vaak bittere noodzaak dat de kinderen zo spoedig mogelijk geld gingen verdienen.